

חיי שרה תשעד: תאומים

קודם להמצאת האולטרסאונד לא ניתן היה לדעת בוודאות מה גדל ברחמה של אשה מעוברת. היתה זו המיילדת שמודיעה לאם ברגע הלידה מה נולד, אם בן או בת. גם מספר העוברים התברר רק בתום הלידה. כמו לדוגמה אצל תמר, שם נאמר: "וימלאו ימיה ללדת - והנה תומים בבטנה".¹ לא כן רבקה, כאשר הלכה לדרוש את ה' עוד בעת ההריון, נודע לה ששני גוים בבטנה ושני לאומים ממעיה יפרדו.

מה שהטריד את רבקה עד כדי כך ששאלה "למה זה אנוכי", היתה התרוצצות הבנים בקרבה. יש מי שאומר על דרך הפשט הריאליסטי, שהיא התיעצה עם נשים מנוסות והן אמרו לה שיסוריה גדולים מן המקובל.² אולם מכיון שצער הריון קיים בעולם מאז חטא אדם וחווה,³ לא סביר לפרש שרק הקושי הגופני גרם לה לתלונה ולתהייה. לכן הציע רש"י פירוש אגדי בעקבות המדרש,⁴ שכל אחד מהבנים היה מפרנס לצאת במקום אחר, יעקב על פתחי בתי מדרשות ועשו על בתי עבודה זרה.⁵ דברי התשובה של הקב"ה מתפרשים יפה לפי פירושו של רש"י, שכן בדברי ה' אין שום מענה לתלונה על כאבים וקושי, אלא רק הסבר לתופעות המוזרות שחשה בקרבה. הידיעה שיש בבטנה שני גוים הספיקה כדי ליישב את דעתה. תשובת ה' היתה הרבה יותר מאשר צפיה אל תוך הרחם כבאולטרה-סאונד, היתה בה גם צפיה מרחיקת לכת אל העתיד, והיא מקפלת במשפט קצר את כל תולדות מלחמות יעקב ועשו, מצעירותם ועד סוף כל הדורות.

נמשיך בעקבות הקו הדרשני של רש"י: הבעיה של רבקה היתה שהיא זיהתה שבקרבה מתנהלת "מלחמת תרבות", אפשר לפרש "ויתרוצצו" במובן של ריצה: כל אחד רוצה לצאת במקום אחר, כל אחד רוצה להקדים את אחיו, כפי שאכן אירע בעת הלידה ובהמשך חייהם. אפשר לפרש זאת במובן של רציצה – כל אחד מבקש לרוצץ את אחיו. רבקה, שלא ידעה במה מדובר, חשה במתיחות ובמאבק שבקרבה, ותהתה מה המשמעות של הדבר? שאלת "למה זה אנוכי" אינה זהה לשאלה "למה לי חיים?"⁶ רבקה לא שאלה את נפשה למות מרוב ייסורים, היא ביקשה לדרוש את ה', לדעת ולהבין: מה מקומי ומה תפקידי בהתרחשות הזאת? מה עלי לעשות על מנת להשקיט את המהומה המתרחשת בקרבי? האם בכלל יש לי השפעה על אופיו של הולד המתרקם ברחמי?⁷

לראשונה נחשפת במלוא עומקה תופעת השונות בין בני האדם. עד כה, אפשר היה להסביר את ההבדלים בין האחים במקרא כתופעה הקשורה לנסיבות, קין היה בכור והבל הצעיר ממנו: מתחים סביב מעמד הבכורה מהוים גורם משמעותי ביחסים בין אחים. לפי המדרשים הם גם התקוטטו על השלטון בעולם: על הכלכלה, על התרבות ועל בת-זוג.⁸ בדור הקודם, יצחק היה בן הגבירה וישמעאל אחיו הגדול בן האמה, ישמעאל גורש ויצחק ירש את ברכת אברהם. כל אלו סיבות המצדיקות את המתח בין האחים והיריבות ביניהם, כמו גם את השונות המונחת ביסוד מערכת היחסים ביניהם.

אולם בהריון של תאומים, לא אמור עדיין להיות שום גורם חיצוני המבדיל ביניהם. כיצד יתכן הדבר, תווה רבקה ועמה כל ההורים בכל הדורות, שברחם אחד, בבת אחת, יופיעו עצמות של ניגודים שכאלה, עוד בטרם יצאו בכלל לאויר העולם?

¹ בראשית כה כד

² פרשנים רבים בעקבות בראשית רבה, סג ו'

³ הרבה ארבה עצבונך והרונך: בראשית ג טז

⁴ בראשית רבה סג ו

⁵ רש"י כב כב.

⁶ בראשית כז מו: דברי רבקה: "קצתי בחיי מפני בנות חת... למה לי חיים"

⁷ תיאור הקונפליקט של רבקה ראו: קדושת לוי, פרשת תולדות ד"ה ותאמר אם כן.

⁸ בראשית רבה כב ז

כיום אנו יודעים תשובה מדעית-ביולוגית: "גנטיקה". אולם המושג גנטיקה מסביר את הממשות החומרית של התופעה, הוא אינו מסביר את המהות. מדוע קיימת השונות הזאת? השונות בבריאה כולה, השונות בין בני אדם?

המענה שקיבלה רבקה היה שצפויה בין שני הבנים מלחמת תרבות ומלחמה של ממש, היא תתקיים בין שני גויים ושני לאומים. כלומר, השונות בין בני אדם, זו הראשונית שמטבע בריאתם, יוצרת את השונות והגיוון בין בני אדם. בסופו של דבר, לפני כל ההשפעות ההיסטוריות, החברתיות והתרבותיות, הסיבה לכך שעשו הוא איש ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אהלים, טבועה בהם משחר בריאתם.

השונות הזאת, הטבועה בבני האדם, היא שמחלקת אותם לשבטים ומפלגות, לעמים ומדינות. היא יסוד כל המחלוקות – מכיון שכל אדם הוא עולם ומלואו, עולם אחר מחברו. כל צדיק וצדיק יש לו מדור לפי כבודו בעולם האמת.⁹ ובעלמא דשיקרא – הם נאלצים להתמודד זה עם זה על אמונותיהם ואורחות חייהם.

כשהבינה רבקה שזהו סדרו של עולם, ולא מוטציה גנטית אקראית או עונש על כשלון וחטא, נחה דעתה. כעת היא יודעת מה תפקידה בעולם – לאפשר לכל בן למצות את הכישורים והתכונות שלו ולרתום אותן לעשיית טוב על פי דרכו, לתיקון עולם.¹⁰

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.¹¹ עשו לא היה אמור להיות רשע, ויעקב לא היה אמור להיות צדיק. יכול אדם להיות איש שדה ישר ותם-דרך, כפי שקיוה יצחק שאהב את עשו ונתן בו אמון.¹² עשו האדמוני יכול היה להפנות את כוחותיו לעשייה חיובית כמו דוד המלך, אדמוני אף הוא – עם יפה עיניים וטוב רואי.¹³ יכול להיות אדם לא רק יושב אהלים, אלא "אבי כל תופש אהל ומקנה" כיבל בן למך, והוא בונה אהלים לעבודה זרה, כדברי רש"י על פי המדרש,¹⁴ ונספה בעוונותיו עם כל חטאי דור המבול. אולם גם אם עשו היה צדיק גמור ויעקב כמותו, חייהם היו שונים בתכלית זה מזה, ארחות חייהם נבדלות, זה בשדה וזה באהל, זה קרוב לליבו של יצחק וזה קרוב לליבה של רבקה. שתי הגישות הללו היו הופכות לשני גויים ושני לאומים, הם היו מתעמתים זה עם זה, כבמעי אמם. ובסופו של דבר, קובע הקב"ה, בעולם הזה מה שאמור לקרות הוא ש"לאום מלאום יאמץ ורב יעבוד צעיר".

בחירתו של עשו בדרך החטא כבר אינה תלויה באשמתה של רבקה. בחירה חופשית בין טוב ורע אינה ענין של גנטיקה, אלא של אחריות אישית של כל אדם למעשיו. רבקה עשתה את שלה, גם יצחק. בחירתם האישית של יעקב ושל עשו היא שתקבע מעתה ואילך איך יתפתח כל אחד מהם וכיצד ימצה את הנתונים הטבעיים שעמהם נולד.

⁹ שבת קנב א

¹⁰ ראו: דגל מחנה אפרים, פרשת תולדות, לפסוקים אלו.

¹¹ ברכות לג ב

¹² רש"י מביא מן המדרש ש"שני גויים" הם אנטונינוס ורבי – מופת לשני מנהיגים, זה מעשו וזה מיעקב, שחיו בשלום ובכבוד הדדי.

¹³ על פי בראשית רבה סג ח

¹⁴ רש"י לבראשית ד כ